

متن پرسش

با سلام خدمت استاد گرامی: دو سوال دارم که فکر کنم به گونه ای با هم ارتباط دارند اول اینکه در قرآن سه گونه اندیشیدن داریم تفکر، تعقل، تدبیر. تفاوت هر یک در چیست؟ (همه را به اندیشیدن ترجمه کرده اند)؟ و سوال دوم اینکه تفاوت قلب، صدر، فواد، چیست؟ استاد عزیز برای سوال خودم پاسخی دارم که در ذیل می آورم منت می گذارید اگر صلاح بدانید تصحیح بفرمایید. تفکر اندیشیدن بدون تزکیه نفس ولی تعقل اندیشیدن همراه با تزکیه نفس است انسان در ابتدا با فطرت پاکش می اندیشد و می فهمد با تزکیه از عقل اش بهتر بهره می برد و اینگونه اندیشیدن در قرآن شاید تعقل نامیده می شود. حدیثی از امام علی (ع) که می فرماید: «من لم یهذب نفسه لم ینتفع بالعقل» یعنی هرکس خود را تزکیه نکند از عقل اش بهره نمی برد. تزکیه سبب حضور قلب و ارتباط با عوالم عالیه می شود و از این طریق عقل نوری می گیرد که بهتر می فهمد پس یک رابطه ای بین عقل و قلب که با تزکیه بدست می آید وجود دارد که آن درست فهمیدن و درست اندیشیدن از طریق قلب مطرح می شود و شاید قلوب یعقلون (قلوبی که با آن بیندیشند) در آیه ۴۶ حج معنا پیدا می کند. عقل مثل ماشین حساب می ماند که سازنده بمب اتمی در محاسباتش برای کشتن مردم از آن استفاده می کند یا برای ساخت وسیله مفید برای نیازمندان نیز بکار می رود. اگر عقل را در راستای دنیا طلبی صرف بکار ببریم در همان راستا اندیشه می کند ولی اگر به قلب هم میدان بدهیم می توانیم با عقل مفاهیم معنوی را خوب استدلال کرده و بفهمیم. اما قلب کار مهم دیگری نیز می کند که از عهده عقل ساخته نیست و آن درک و رسیدن به آن مفاهیم است و شما در کتاب آنگاه که فعالیت های فرهنگی پوچ می شود بخوبی تشریح کردید مثلاً بوی گل که اصلاً با عقل نمی توان فهمید یا شادی که عقل نمی فهمد ولی قلب توان درک آن را دارد یعنی از خدا دانی به خداداری رسیدن است. به عبارتی با تفکر به اسلام می رسیم و با تعقل به ایمان. و تدبیر یعنی باطن هرچیزی را با اندیشه پی بردن است. اما هر یک از تعابیر دل ویژگی قلب را بیان می کند دل را از این لحاظ قلب گویند که دائم در حال دگرگونی و تقلب است. فواد گفته می شود که محل حب، بغض، خوف، رجا، اضطراب است. صدر گفته می شود که شاید مهمترین بعد وجودی نفس است یعنی قلب در صدر ابعاد وجودی نفس است.

متن پاسخ

باسمه تعالی: سلام علیکم: نگاه بسیار خوبی در این نوشتار مطرح فرموده‌اید. با این همه عنایت داشته باشید که بعضاً از خود جمله یا آیه و روایت می‌توان فهمید با به‌کاربردن هر کدام از این واژه‌ها، گوینده

به کجا اشاره دارد. بعضاً حتی «تفکر» بالاتر از «تعقل» به کار می‌آید آن جایی که به پیامبر خدا «صلوات الله علیه وآله» می‌فرماید: «لتبیین للناس ما نُزل اليهم لعلهم يتفكرون» تفکر در این جا یعنی توجه به ابعاد روحانی که خداوند در جان افراد نازل کرده. در هر حال نکات خوبی را مطرح کرده‌اید. موفق باشید